

Den historiske Helgelendingen

Årgang 44 - Nr. 1-2025

Helgeland Historielags Medlemsblad

www.helgeland-historielag.no

**Gratulerer
Mosjøen/Mussere
150 år!**

Les om:

Årsmøte 2025 **side 3-4**

Åkvik-godset på Sør-Dønna **side 9-11**

Kjære medlemmer!

Aller først må vi gratulere Mosjøen/Mussere med sitt 150-årsjubileum! Nettopp derfor valgte vi ærverdige Fru Haugans Hotell som årsmøtested i 2025. Helgelands eldste by har en lang og interessant historie, og programmet vårt avspeiler noe av dette.

Vi er så heldige at forfatter og journalist Tor Martin Leines Nordaas har sagt ja til å fremføre sitt kreative «150 år på tre kvarter» for årsmøteforsamlingen – en presentasjon av byens historie som det går gjetord om!

Vi håper derfor mange av våre medlemmer, gamle som nye, og representanter for de lokale historielagene på Helgeland, melder seg på og tar turen til byen ved foten av Øyffjellet torsdag 24. og fredag 25. april. Husk påmeldingsfristen som er 15. april.

Vi vil også gratulere vårt medlem Inga Elisabeth Næss med Kongens fortjenestemedalje for sitt arbeid for Vegaøyene. Gjennom et langt liv har hun gjort en beundringsverdig innsats for å ta vare på og formidle denne særegne øy-

kulturen. Inga Elisabeth Næss er også bidragsyter i Årbok for Helgeland, og vi håper hun fortsetter å skrive artikler her i mange år fremover.

I dette medlemsbladet kan du lese litt om historien til en av våre gamle storgårder, Åkvik på sørenden av Dønna. Godt jordsmonn og god beliggenhet i skipsleia, gjorde at stedet utviklet seg til en storgård og et handelssted fra 1500-tallet og fremover.

I 1973 ble eiendommen solgt ut av Christensen-familien som hadde eid den siden 1838. Gården ble stående tom og forlatt, og folk kunne etter hvert ta seg inn i bygningene. Det meste av verdi var nok tatt vare på og fjernet, men et jernstempel med navnet AAKVIK lå og slang på gulvet i et av husene en sommerdag min pappa Hans Kristian Fr. Jacobsen og hans fetter Einar D. Johansen var der med båt fra Seløy. De tok vare på stempelet, og det er nå gitt i gave til Herøy Museum ettersom denne delen av Dønna lå under Herøy kommune frem til 1962.

Så ønsker jeg dere alle fine vårdager til vi sees, forhåpentligvis mange av oss, på årsmøte i Mosjøen!

Kari

Foto forside: Kari Sommerseth Jacobsen:

Jenter løper gjennom Sjøgata i juni 2024 og reklamerer for teaterprosjektet «Å kom heim – et musikalsk spel om Dolstad-kjerke». Akkurat her er de foran Kulturverkstedet. Huset til høyre er fra 1861 og ble bygd av handelsmannen Jacob Chr. Jacobsen. Huset ved siden av er bygd av sønnen Karl Jacobsen som drev familiefirmaet fra 1859 videre med svogeren Ole S. Elnan. Det sto ferdig i 1900. Familien Jacobsen bodde i annen etasje i begge husene, og her vokste min farfar Fredrik opp sammen med 11 søsken.

Den historiske
Helgelendingen

Helgeland Historielags Medlemsblad

Redaktør:
Kari Sommerseth Jacobsen

Helgeland Historielag
epost: post@helgeland-historielag.no

Helgeland Historielag:

Kari Sommerseth Jacobsen, leder
915 66 928 – kari.sommerseth.jacobsen@gmail.com

Ansgar Kleven, sekretær
456 18 350 – ansgar.kleven@gmail.com

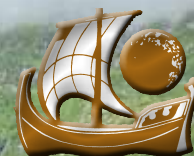
Asgeir Pettersen, økonomiansvarlig,
917 94 648 – asgeirpp@online.no

Olaf Nordsjø, styremedlem,
481 00 047 – olavnordsjo@gmail.com

Stein Bjørgen, styremedlem
980 97 646 – stein.bjorgen@gmail.com

Vararepresentanter:
Dagrunn Grønbech

Brita Vistnes
Håkon Øien

Velkommen til årsmøte 2025

MOSJØEN

Fru Haugans Hotell

torsdag 24. og fredag 25. april

Den røde Forsjordbrygga og Vefsna med Øyffjellet på den andre siden.
Foto: Kari Sommerseth Jacobsen

Helgeland Historielag ÅRSMØTE 2025

Sted: Fru Haugans Hotell i Mosjøen

Dato: torsdag 24. og fredag 25. april

PROGRAM

Torsdag 24. april

- Kl. 11-12 Innsjekking på Fru Haugans Hotell
- Kl. 12.00 Lunsj
- Kl. 13.00 Velkommen til Mosjøen
- Kl. 13.15 «150 år på tre kvarter»
ved forfatter og journalist
Tor Martin Leines Nordaas
- Kl. 14.00 Sjøgatavandring til Mjaavatnbrygga
ved Kari Sommerseth Jacobsen
- Kl. 14.30 Besøk på Skanferbåten
MK Roald ved Olaf Nordsjø
- Kl. 15.00 Kaffe og kake
- Kl. 15.30 Vandring til Marsøra
ved Are Andersen
- Kl. 19.00 Middag på Fru Haugans Hotell

Fredag 25. april

- Kl. 9.00 Frokost
- Kl. 10.00 Årsmøte
- Kl. 12.00 Lunsj
- Kl. 13.00 Avreise

Saksliste

1. Konstituering
2. Årsmelding 2024
3. Regnskap 2024
4. Innkomne saker
5. Årsmøte 2026, stedsvalg
6. Valg

Saker som ønskes behandlet på årsmøtet må være mottatt i styret innen 15. april og sendes styreleder Kari Sommerseth Jacobsen på e-post: kari.sommerseth.jacobsen@gmail.com

Vi har reservert flere standard dobbeltværelser på Fru Haugans til følgende pris pr. natt med frokost: kr. 1450.

Hver enkelt må ta kontakt med hotellet på telefon 751 14 100 og oppgi Helgeland Historielag som referanse ved bestilling av værelser.

To-retters lunsj koster kr. 362 pr. person
Tre-retters middag koster kr. 835 pr. person

Påmelding innen 15. april til

kari.sommerseth.jacobsen@gmail.com
eller mobil 915 66 928

Årsmelding 2024 fra styret i Helgeland Historielag

Styret har etter årsmøtet på Tjøtta 13. april 2024 bestått av:

Leder Kari Sommerseth Jacobsen, Herøy/Oslo
Nestleder Olaf Nordsjø, Sundøya/Mosjøen (på valg 2025)
Sekretær Ansgar Kleven, Hattfjelldal (på valg 2025)
Økonomiansvarlig Asgeir Pettersen, Mosjøen (ny, på valg 2026)
Styremedlem Stein Bjørgen, Nesna (ny, på valg 2026)
Varamedlemmer: Dagrunn Grønbech, Brita Vistnes og Håkon Øyen

Redaksjon av Årbok for Helgeland 2025

Redaktør Olaf Nordsjø
Redaksjonsmedlemmer: Clas Rønning, Magnar Solbakk og Stein Bjørgen

Revisorer

Helgeland Historielag kjøper sin regnskaps- og revisortjeneste hos Fjeco i Korgen

Valgkomite

Leder Arne J. Andersen, Brita Vistnes og Leif Elsvatn

Æresmedlemsutvalg

Leder Harald Monsen, Rigmor Bosness og Jon Suul

Medlemstall og kontingent

Pr. 31.12. 2024 har vi registrert 276 medlemmer, herav 10 æresmedlemmer. Årskontingenten er nå på 300 kroner. Tidligere tegnet vi livsvarige medlemskap, men dette er det etter årsmøtevedtak i 2012 slutt på. De som fra tidligere står som livsvarige medlemmer forblir livsvarige, men får tilsendt en faktura på 150 kroner som skal dekke portoen for medlemsbladet.

Styremøter

Styret har i løpet av 2024 hatt følgende fire styremøter: 27. februar på Teams, 12. april før årsmøtet på Tjøtta Gjestegård, 6. juni i Mosjøen og 30. oktober på Jacobsensalen i Kulturverkstedet i Mosjøen. Styret har jevnlig og god kontakt pr. e-post. Samarbeidet i styret har vært godt, og alle vedtak har vært enstemmige. Siste styremøte den 30. oktober i Mosjøen var et felles møte mellom styret og redaksjonskomiteen for årboka 2025. Deretter gikk alle til Fru Haugans Hotell og avsluttet samværet med en middag.

Kontakten har vært god underveis i produksjonen av årboka. Flere fra styret deltok sammen med redaksjonskomiteen i pakking og utsending av årboka 25. juli, likeledes i fordelingen av bøker til bidragsytere og støttespillere.

Helgeland Historielag som regionlag

Helgeland Historielag er medlem i Landslaget for lokalhistorie. Laget er også nå formelt et regionlag etter en vedtektsendring på årsmøtet 2023 på Mo.

Å være et regionlag innebærer å møte på regionlagssamlingene som arrangeres av Landslaget for lokalhistorie. Styreleder deltok på et slikt Teams-møte 2. februar. Et regionlag skal være et bindeledd mellom Landslaget og alle de lokale historielagene. Dette innebærer også å ta initiativ til samlinger og konferanser om ulike temaer.

Ettersom det skal markeres et Utvandrer-jubileum i 2025, tok Helgeland Historielag initiativet til en konferanse i Mosjøen den 11. april 2024. Helgeland Museum var medarrangør, og det lyktes å få to dyktige forelesere:

Fag- og forskningsdirektør ved Norsk utvandrer-museum Terje Mikael Halse Joranger, og konservator ved Kvinnemuseet Mona Holm som tar doktorgrad på kvinnelige utvandrere med særlig fokus på kunstneren Aasta Hansteen og hennes Amerika-reise, begge er ansatt i Anno Museum Hedmark. Konferansen hadde også disse foreleserne:

Sissel Lindseth som fortalte om sin egen slekts utvandrere og Are Halse som fortalte om gode møter med dagens innvandrere på museet i Grane. Konferansen hadde ca. 50 deltakere, og Rana Historielag, Tjøtta Historielag og Vefsn Historielag var representert.

Konferansen på Mosjøen 11. april. Fra venstre: Terje Mikael Hasle Joranger, Mona Holm, Kari Sommerseth Jacobsen, Are Halse, Sissel Lindseth og Janicke Kernland. Foto: Karina Leines, Helgeland Museum.

Samarbeid med Helgeland Museum og andre om foredrag

Flere artikkelforfattere har holdt foredrag om sine temaer på følgende steder i løpet av 2024:

Dagrunn Grønbech:

«Motstandskvinnen Liv Grannes – et liv i krig og kjærlighet» på Kulturbadet

Alf Ludvigsen:

«Milebrenning av tjære» på Petter Dass-museet, Kulturbadet og i Leirfjord Pensjonistforening

Oddvar Ulvang:

«Den norske brigaden i Skottland» for Utdanningsforbundets pensjonister og Leirfjord Pensjonistforening

«Dro på hvalfangst – Nortraship» i Leirfjord Pensjonistforening

«Flysertifikat anno 1935» på Kulturbadet

Hans Henrik Strøm:

«Fra gårdspsykehus til fylkeshospital» på Kulturbadet

Kari Sommerseth Jacobsen:

Fortalte om faren som var med i Polititroppene i Sverige under krigen på Vefsn Museum 31. oktober.

Are Andersen

presenterte hele årboka 2024 på bokdagen i Mosjøen bibliotek i november. Alle foredragene var godt besøkte.

Medlemsbladet "Den historiske Helgelandingen"

Medlemsbladet har kommet ut med tre numre i 2024. Styreleder Kari Sommerseth Jacobsen har vært redaktør siden årsmøtet på Sømna i 2019. Bladet kommer ut med 12-16 sider.

Utgivelseskostnadene pr. nummer ligger på ca. 15.000 kroner. Første nummer kommer ut på vinteren, slik at årsmøtet kan kunngjøres. Nummer to kommer ut etter årsmøtet og før sommeren, og her redegjøres for forhandlingene og styresammensetningen. Det tredje nummeret kommer ut før jul. Medlemsbladet kan også leses digitalt.

Hjemmeside og Facebook

Historielaget har valgt å informere elektronisk på to måter. På lagets hjemmeside (www.helgeland-historielag.no) legger vi ut fakta om oss selv, som:

Vedtekter, årsmeldinger, styrets sammensetning, omtale av årbøkene, kopi av medlemsbladet Helgelandingen, etc.

Her finner man også linken til hjemmesiden til Per Smørvik som kategoriserer hver årbok under følgende fane: forfatternavn, tema og geografi. En stor takk til Per Smørvik for denne viktige jobben gjennom mange år.

I tillegg har vi en stor og aktiv Facebook-side med 5 000 følgere ved årsskiftet. Her er det både løpende informasjon og debatt. Et sentralt ønske er å skape interesse for lokalhistorie blant så mange helgelendinger som mulig.

Et viktig virkemiddel har vært å publisere gamle bilder, som alltid resulterer i ny informasjon. Det er Are Andersen som er ansvarlig for denne FB-siden, og han legger ut foto som er tatt av fotografer i Helgeland Arbeiderblad – nå Helgelendingen – fra 1970-tallet og fremover. Bildene overføres til Helgeland Museum etter hvert som de blir publisert og med all informasjonen som kommer inn.

Styret håper at flere medlemmer vil dele sine gamle bilder i denne gruppen. Are Andersen la ut omtaler av samtlige artikler i årboka frem mot jul som en oppfordring til å kjøpe årboka.

Salg av bøker og småskrifter

Styret vedtok å avslutte avtalen med Norli Mosjøen fra august 2021 – som var inngått i 2016. Takket være en ny avtale inngått med Helgeland Museum, ble hele lageret av gamle årbøker flyttet over fra Norli til Mjåvatn-brygga i Mosjøen.

Styret ønsket å øke fortjenesten til historielaget på årboksalget. Slik avtalen var utformet med Norli fikk de en provisjon på 50 % for hver solgte årbok. Nå er provisjonen til samtlige bokhandlere og utsalgssteder 30 %.

Styret takker Helgeland Museum for godt samarbeid om årboklageret. I avtalen ligger at hele det gamle lageret med årbøker og småskrifter er gitt til museet. Det samme gjelder opplaget av bind 3 og 4 av Helgeland Historie. Vi håper at alle museumsavdelingene kan ha nytte av videresalg av gamle årbøker, småskrifter og historiebøker.

Årbok for Helgeland

Årboka er lagets merkevare. Faglig sett er årboka av god kvalitet. Innholdet er variert og ikke bundet opp i noen tematikk. Boknemnda med redaktør Oddvar Ulvang i spissen har klart å fylle årboka med variert og interessant stoff, og styret er takknemlig for det store arbeidet som gjøres.

Opplaget for 2024 var på 1000 eks. Årboka kom ferdig fra trykkeriet den 25. juli. Samarbeidet med tf-grafisk har vært utmerket. Bak denne virksomheten står Torolv Forfang. Han tilrettelegger også vårt medlemsblad.

PROSJEKTER

Samisk Helgeland

Etter et initiativ fra Helgeland Historielag godkjent av årsmøtet i Leirfjord 17. september 2020, ble det inngått en samarbeidsavtale med Helgeland Museum. Målet med samarbeidsprosjektet er å utgi en bok som formidler ulike fortellinger om den samiske kulturhistorien på Helgeland. Ca. 20 forfattere har skrevet hver sin artikkel om hvert sitt tema, og til sammen favner artiklene vidt og bredt både i tid og rom.

Fra prosjektets begynnelse har vi ønsket at bokens språk skal være både på sørsamisk og norsk. I september 2024 ble det klart at det dessverre ikke er en eneste sørsamisk oversetter å oppdrive som kan påta seg et slikt stort oversettelsesprosjekt. Vi ble alle lei oss for dette.

I samråd med eierne av prosjektet, Helgeland Historielag og Helgeland Museum, ble det bestemt å gi ut boken på norsk i første omgang. Så får vi se hva som er mulig å få til med den sørsamiske oversettelsen. Også Sametinget mangler tilgang på sørsamiske

18 AVDELINGER I 18 KOMMUNER

Falch Gamle Handelssted (Rødøy)
Træna Museum
Grønsvik kystfort (Lurøy)
Rana Museum
Nesna Museum
Norvika Gamle Handelssted (Dønna)
Herøy bygdesamling
Bergh brygga, Leirfjord
Bygdetunet på Bjerka

Petter Dass-museet (Alstahaug)
Vefsn Museum
Vevelstad bygdetun
Grane bygdetun
Fjellfolkets hus i Hattfjelldal
Velfjord bygdemuseum
Sømna bygdetun
Bindal Museum
Vega

HELGELAND
MUSEUM
HELGELAANTEN
MUSEUME

oversettere, og det er jo et stort tankekors. Samtlige artikkelforfatter er tilskrevet om dette, men alle er heldigvis med videre.

Vi tar sikte på utgivelse høsten 2025.

Prosjektgruppen/redaksjonsgruppen bestående av følgende personer:

Fra Helgeland Historielag: Leif Elsvatn, Hattfjelldal og Kari Sommerseth Jacobsen, Herøy/Oslo
Fra Helgeland Museum: Odd Walter Bakksjø, Bindal og Janicke Kernland, Mosjøen.
Prosjektleder/redaktør er Kari Sommerseth Jacobsen

I løpet av 2024 har prosjektgruppen hatt følgende møter:

Et arbeidsmøte 13.-14. mars på Thons Hotell i Brønnøysund,
dagsmøte på Tjøtta Gjestegård 10. juni,
Teams-møte 18. september, og
dagsmøte 29. oktober i Hattfjelldal på Fjell-
folkets Hus og på Sijti Jarngje med leder Josefina Skærk.

Økonomi og regnskapsførsel

Historielaget har sitt sjette år med leverandør av regnskaps-tjenester som er Fjeco AS i Korgen. De har levert tjenester vi er godt fornøyde med. Økonomiansvarlig i styret er Asgeir Pettersen.

Styret legger fram et regnskap for 2024 som viser driftsinntekter på

kr. 358 331 (kr. 378 927 i 2023).

Driftskostnadene er på

kr. 390 337 (kr. 334 714 i 2023).

Dette gir et underskudd på kr. 16 738. Egenkapitalen er på kr. 533 960.

Driftsinntektene ligger ganske stabile, men utgiftene i 2024 er større enn året før. Dette skyldes to forhold: prosjektet Samisk Helgeland har hatt

kostbare, men nødvendige arbeidsmøter som innebærer reisekostnader og hotellovernattinger.

Så ble det nødvendig å kjøpe inn en ny pc, den gamle hadde ikke den nødvendige sikkerheten for dokumentene som er artiklene i boken vi arbeider med.

Som i tidligere år ble det sendt en forespørsel til samtlige kommuner med en anmodning om å støtte årboka med et større beløp. Noen kommuner opprettholder støtten på 900 kroner, mens flere valgte å gi en støtte på 2-3000 kroner. I tillegg ble det tatt kontakt med utvalgte firmaer som i alle år har støttet historielaget, også dette med positiv respons.

Sluttord

Styret vil fremheve de mange foredragene som artikkelforfatterne har holdt rundt omkring på Helgeland med utgangspunkt i Årbok for Helgeland 2024. Dette er en strålende måte å drive formidling på, og også en fin pr. for årboka. Styret vil takke alle disse artikkelforfatterne som både skriver og forteller om sine temaer.

Vi konstaterer at økonomien fremdeles er på et bærekraftig nivå. De oppsparte midlene kan være gode å ha når vi i løpet av året 2025 skal utgi boken Samisk Helgeland.

Styret vil takke alle, medlemmer og samarbeidspartnere, som har bidratt til at Helgeland Historielag fortsetter å være en viktig organisasjon på Helgeland.

Mosjøen/Hattfjelldal/Nesna/Oslo
den 18. februar 2025

Kari Sommerseth Jacobsen, Olaf Nordsjø
Asgeir Pettersen, Stein Bjørgen,
Ansgar Kleven

Åkvik gods et gløtt tilbake i tid

Åkvik gård ligger på sørenden av Dønna og tilhører Dønna kommune. Inntil 1962 tilhørte stedet Herøy, slik det også gjorde da Petter Dass ble født (1647). Moren Maren Falch som kom fra Nord-Herøy gård i Herøy, var da gift med Peiter Don Dass og bodde i Åkvika hvor Petter hadde sine første leveår.

Åkvikgodset har flere hundre års historie som del av et storgods i nasjonal målestokk. Ingerd Ottedatter Rømer (1475-1555), kalt fru Inger til Austrått, eide stedet som senere ble overdratt til hennes datter og svigersønn av Bjelkeslekten. Gården ble i denne slekten i over hundre år og tilhørte dermed en av de rikeste slekter i landet. Rundt 1646 bodde far til dikterpresten, Peiter Don Dass (Dundas) i Åkvika, hvor han drev med handel. Senere eide Petter Dass sin bror, Benjamin, stedet.

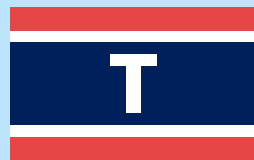

Stempel fra Åkvik. Foto: Dagrunn Grønbech.

Han ble gift med Judith Volqvartz, som var søster til en prest. Stedet sto da sentralt i datidens lokale åndelige mønstring. Da Benjamin døde i 1702, giftet hans enke seg inn i Angellfamilien som eide Angell-godset på Helgeland. Petter Dass sin hyllest på rim til brudeparet er fortsatt kjent. Etter at Åkvika hadde skiftet eiere flere ganger, ble gården i 1838 solgt til Jacob

Postkort av Åkvik gård 1910. Helgeland Museum.

TORGHATTEN

Veggmaleri i storstua av J. Pisani ca. år 1800. Foto: Per Lillegaard. Helgeland Museum.

Fredrik Christensen (1809–1894) fra Husby på Tomma. Da han i sine to ekteskap ble barnløs, adopterte han sin søstersønn som fikk navnet Anders Wang Christensen (1848–1878). Anders W. Christensen giftet seg med Severine Dorothea Wahlberg (1849–1927) fra Møre og som gikk under navnet Thea. Etter at hennes mann døde, satt hun som bestyrer av gården i femti år.

Thea huskes som en avholdt kvinne og betegnes som ryddig, myndig og bestemt.

Hun ble omtalt som både "enkedronning" og "moderen". I tillegg til å bestyre arbeidet med gårdsdrift, arbeidsfolk og husholdsregnskapet, hadde hun en flott sørvendt prakthage med blomster som sto i le for nordavinden.

Portrett av Thea Christensen.

Ennå i hennes tid hadde stedet anløp av båten som gikk til Hamburg og som fraktet fisk for eksport til Europa. Selv om Åkvika hadde en lun havn var den grunn. De større båtene måtte derfor ekspederes fra en ekspedisjonsbåt. Da en aldri visste når skipene kom, ble det sagt at de fløyta slik at landfolket kunne gjøre seg klar.

Når Thea ønsket avslapping, kunne hun dra til et sted inn under Åkvikfjellet, ikke langt unna gården. Her finnes fortsatt en stor stein på stedet som er kalt "Theas Minde".

Sønnen Jacob Fredrik d.y. overtok gården etter henne, selv om han ble sjøkaptein og døde før sin mor. Han var da gift med engelske Amy Everingham, en skibshandlerdatter fra Hull. Paret fikk en sønn som reiste til England. Det ble derfor datteren Anne Margrethe (f. 1914) som overtok gårdsdriften. Etter at Amy ble enke, giftet hun seg på ny med en sjøkaptein, men ble i mange år boende i Åkvika. Det fortelles at da Amys mann var heime, gikk han rundt i kapteinsuniform, noe som innbød til respekt.

I Årbok for Helgeland 2024 gjør vi et gløtt inn i Åkvika arbeidshverdag i krigsårene 1940–45, for å se hvordan arbeidsoppgavene kunne fortone seg for ei tjenestejente. Selv om gården på denne tiden hadde redu-

sert drift, fantes her fortsatt to store bolighus, bårdstue, drengestue, fjøs, bakeri, smie, ishus og brygger. Åkvik var et handelssted som hadde hatt gjestgiverstatus med rett til å selge brennevin.

Ennå i 1940 fantes det stort klasseskille mellom gårdseieren og arbeidsfolket, som ikke bare bodde i atskilte hus på gårdstunet. De spiste hver for seg og svært forskjellig mat. Tjenestejenter som skulle servere husfruen på senga og tjenestefolket i huset der de bodde, fikk opplevde det sosiale skillet. Ungjenta hadde fri kost og losji og fikk 30 kroner i månedslønn. Rasjoneringskortet under krigen måtte leveres til husfolket. Middagen besto for det meste av potet, sild og sei. Kjøtt fikk de aldri, slik tause husker, selv om dette ennå var en stor gård i lokal målestokk. Tause som gikk i fjøset og melket to ganger i døgnet måtte bære tretti liter melk på børtre, femten liter i to store pølsespann.

Spesielt huskes sommerfjøsveien som lang, gjennom tuer og lyng i kupert terreng. Tjenestejentas arbeidsdag startet klokken fem om morgenen og varte til ni om kvelden. Om vinteren måtte hun legge i ovnene, da her ikke fantes elektrisitet. Så var det å ordne frokost til tjenestefolket, guttene fikk tre skiver brød med smør og jentene to. Tjenestefolket fikk en halv kilo margarin hver som skulle vare i tolv dager. Til å drikke fikk de kaffeerstatning, kalt "jomakaffe".

Husfruen selv skulle serveres te på senga før fjøsstellet. Denne måtte ordnes i kammerset der hun lå. Den engelske fruen skulle ha to skiver rundbrød med "masse" heimsmør på. Som pålegg skulle hun ha "rikelig" med strøsuksker. Teen skulle serveres med sukker og rømmefløte. Amy selv tok seg av melken, separerte den og laget fløte og smør, noe bare hun selv nøt godt av, så langt tjenestefolket kunne se. I kammerset hadde hun ordnet en mugge med tykk rømmefløte, som i overflaten var skåret i terninger, for å unngå at noen andre forsynte seg. Hun var kledd i snørte støvletter med høye heler og gikk i tilsittende kjoler med store vide skjørt med flere lag underskjørt.

Åkvik gård 1969.

Foto: Per Lillegaard. Helgeland Museum.

Tjenestefolket kunne glede seg til sommerlige lørdagskvelder da ungdom fra Staulen, Seløy og Øksningan kom roende for å møtes til dans etter grammofonmusikk under Åkvikfjellet, til stedet de kalte "Lonken" (lunt sted). Gutten kunne ha med brennevin (heimbrent) og festen strakte seg langt inn i den lyse natten.

En søndagsmorgen tjenestejenta forsov seg, måtte hun sløyfe husfruens frokost og gå direkte til sommerfjøset. Da hun kom med melken, møtte hun fruens mørke blick, med beskjed om at å ikke servere hennes frokost aldri måtte gjenta seg: "Yes, you forstå!"

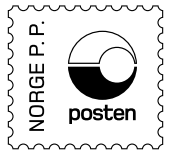
Amy døde i 1969. Datteren som hadde overtatt gården var da også død. Selv om datterens mann og parets tre sønner en tid fortsatte driften, ble stedet i 1973 solgt ut av familien. Det gamle huset med veggmaleri av den italienske maleren Joseph Pisani (1760–1833) brant ned til grunnen i 1978. Selv om det etter brannen ble bygget nytt bolighus, kan vi vel si at den siste rest av Åkvikgodset gikk opp i røyk.

Tekst: Samfunnsviter dr. philos Dagrunn Grønbech

KILDER:

Axel Coldevin: *Jordegods og store gårder i Nord-Norge*. Lokalhistorisk forlag. Espa 1989.

Dagrunn Grønbech og Lillian Blakstad Nilsen: *Åkvikgodset – historisk gløtt tilbake i tid*. Årbok for Helgeland 2024. Utgitt av Helgeland historielag.

Returadresse:
Helgeland Museum,
Sjøgata 23 e
8656 Mosjøen

Historien om to barokkstoler

I min barndom fortalte mormor Elise Sommerseth i Sandnessjøen følgende: Det var to fine stoler på gården Sommerset i Leirfjord da hun kom dit som tolvåring i 1914 med sin mor, enken Josefine, som da giftet seg med enkemannen Kristian Sommerseth som eide gården. Stolene sto i finstua som sjeldent var i bruk. De ble senere solgt til en oppkjøper som het Bangfil, og han solgte dem videre til Nordenfjeldske Kunstmuseum i Trondheim.

I alle år har jeg lurt på hvordan disse stolene så ut, og for fire år siden skrev jeg til museet og etterspurte bilder av dem. De svarte at de holdt på med nye registreringer, og at de skulle sende meg bilder når disse forelå. Endelig i februar i år, fikk jeg tilsendt bilder, og

jeg må si jeg ble både forundret og imponert. I de gamle museumsprotokollene er det flere gjenstander som ble kjøpt inn fra Helgeland av antikvitetshandler Bangfil, men det er kun disse som kan være «våre» stoler ettersom alle de andre stolene fra Helgeland kun er enkeltstoler.

Bangfil solgte dem til museet i 1918 til 1400 kroner, en stor sum penger den gangen. Vi vet ikke hva han ga for dem, men de var allerede på denne tiden verdifulle møbler, så salget innbrakte sikkert kjærkomne midler til familien på Sommerset.

Det store spørsmålet er hvordan disse elegante barokkstolene har havnet på den heller beskjedne gården Sommerset innerst i Leirfjord. Kan de være kjøpt på auksjon eller er de arvemøbler? Tippoldemor Anne-Birgitte Tanke Hansdatter (født i 1825) kom fra Sundøya og tilhørte den fornemme Tanke-slekten. Tippoldefar John Jørgen Jakobsen (født i 1832) kom fra Tverråbakken i Leirfjord, og stammet på morsiden fra Aars-familien som drev borgerleiet i Sandnessjøen fra 1600-tallet og frem til slekten Walnum overtok omkring 1713.

Kanskje vi aldri får noe svar på dette. Men stolene er vakre med et fantastisk gyllenlærtrekk på sete og rygg, og står i dag på Austråttborgen på Ørlandet. Ifølge Jon Suul har de bergensk opphav fra tiden 1680-1710. Dersom de var blitt værende på Sommerset, hadde de mest trolig gått tapt i brannen i 1927. Da forsvant våningshuset fra 1880-tallet sammen med mesteparten av innboet.

I vår kommende årbok skriver jeg om familien på Sommerset som ble en utvandrerfamilie til Amerika i tre generasjoner.

Kari Sommerseth Jacobsen

